

Memorandwm Esboniadol ar gyfer Cod Trefniadaeth Ysgolion 2025

Lluniwyd y Memorandwm Esboniadol hwn gan Gyfarwyddiaeth Addysg Llywodraeth Cymru ac fe'i gosodir gerbron Senedd Cymru ar y cyd â'r is-ddeddfwriaeth uchod ac yn unol â Rheolau Sefydlog 27.14.

Datganiad y Gweinidog

Yn fy marn i, mae'r Memorandwm Esboniadol hwn yn rhoi darlun teg a rhesymol o effaith ddisgwyliedig Cod Trefniadaeth Ysgolion 2025.

Lynne Neagle AS
Ysgrifennydd y Cabinet dros Addysg
4 Rhagfyr 2025

1. Disgrifiad

- 1.1 Mae'r Cod Trefniadaeth Ysgolion ("y Cod") yn gosod gofynion ac yn cynnwys canllawiau sy'n nodi nodau, amcanion a materion eraill mewn perthynas â threfniadaeth ysgolion ar Weinidogion Cymru, awdurdodau lleol, cyrff llywodraethu ysgolion a gynhelir, y Comisiwn Addysg Drydyddol ac Ymchwil (Medr), a hyrwyddwyr cynigion i sefydlu ysgolion gwirfoddol.

2. Materion o ddiddordeb arbennig i'r Pwyllgor Deddfwriaeth, Cyfiawnder a'r Cyfansoddiad

- 2.1 Dim

3. Y cefndir deddfwriaethol

- 3.1 Mae adran 38 o Ddeddf Safonau a Threfniadaeth Ysgolion (Cymru) 2013 ("Deddf 2013") yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru gyhoeddi Cod Trefniadaeth Ysgolion, y gellir ei adolygu o bryd i'w gilydd.
- 3.2 Mae adran 39 o Ddeddf 2013 yn ei gwneud yn ofynnol i Weinidogion Cymru ymgynghori ar ddrafft cyn cyhoeddi Cod. Os ydynt yn dymuno bwrw ymlaen â'r drafft, rhaid iddynt osod y drafft gerbron y Senedd. Os yw'r Senedd, cyn diwedd y cyfnod o 40 o ddiwrnodau, yn penderfynu peidio â chymeradwyo'r drafft o'r Cod, rhaid i Weinidogion Cymru beidio â chyhoeddi'r Cod arfaethedig ar ffurf y drafft hwnnw. Os na wneir penderfyniad o'r fath cyn diwedd y cyfnod hwnnw, rhaid i Weinidogion Cymru gyhoeddi'r Cod (neu'r Cod diwygiedig) ar ffurf y drafft a daw'r Cod (neu'r Cod diwygiedig) i rym ar y dyddiad a bennir drwy orchymyn Gweinidogion Cymru.

4. Diben y ddeddfwriaeth a'r effaith y bwriedir iddi ei chael

- 4.1 Mae'r Cod yn gosod gofynion y mae'n rhaid i'r cyrff perthnasol a restrir uchod gydymffurfio â nhw a'r canllawiau statudol y mae'n rhaid iddynt roi sylw dyledus iddynt, ac mae'n gosod y cyd-destun polisi, yr egwyddorion cyffredinol a'r ffactorau y dylai'r rhai sy'n cyflwyno cynigion i ad-drefnu darpariaeth ysgolion a'r rhai sy'n gyfrifol am gymeradwyo/penderfynu ar gynigion eu hystyried.
- 4.2 Cyhoeddwyd y cod blaenorol yn 2018, yr ail argraffiad o'r Cod. Mae'r Cod wedi cael ei adolygu ar ôl bod yn weithredol am dros bum mlynedd ac mae nifer o newidiadau wedi eu cynnig. Mae'r rhan fwyaf o'r newidiadau hyn yn adlewyrchu newidiadau i ddeddfwriaeth a pholisi sydd wedi digwydd ers cyhoeddi ail fersiwn y Cod neu'n atgyfnerthu'r gofynion mewn perthynas â deddfwriaeth a oedd ar waith bryd hynny. Fe'u rhestrir isod:

Safonau'r Gymraeg

- 4.3 Mae Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 1) 2015 yn pennu safonau mewn perthynas ag ymddygiad cyrff penodol (gan gynnwys Gweinidogion Cymru, cynghorau sir a chynghorau bwrdeistref sirol). Mae safonau yn cynnwys safonau cyflenwi gwasanaethau, safonau llunio polisïau, safonau gweithredu, safonau hybu, a safonau cadw cofnodion.
- 4.4 Mae Atodlen 2 o Reoliadau 2015 yn nodi safonau llunio polisïau sy'n ei gwneud yn ofynnol i gyrff sicrhau y rhoddir ystyriaeth briodol i effeithiau penderfyniadau polisi ar gyfleoedd i ddefnyddio'r Gymraeg a pheidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg. Mae safonau llunio polisïau 88-97 yn berthnasol i gynigion trefniadaeth ysgolion am fod yn **rhaid** i gyrff gydymffurfio â hwy wrth wneud pob penderfyniad polisi, gan gynnwys cynigion trefniadaeth ysgolion. Mewn perthynas â chynigion statudol, nid yw'r ddyletswydd wedi'i chyfyngu i gynigion mewn perthynas ag ysgolion Cymraeg, mae'n gymwys i gynigion sy'n ymwneud â phob ysgol a gynhelir, ni waeth beth fo'i chategori iaith.
- 4.5 O dan safonau 91, 92 a 93, **rhaid** i ddogfennau ymgynghori ystyried effaith penderfyniad polisi ar y Gymraeg a hefyd geisio safbwyntiau ynglŷn ag effaith y penderfyniad polisi ar y Gymraeg. Mae'r rhain yn ofynion gwahanol sy'n golygu bod yn rhaid cynnal asesiad effaith ac yna rhaid i gwestiynau gael eu gofyn ynglŷn â'r asesiad hwnnw.
- 4.6 Mae'r Cod wedi cael ei ddiweddarau i adlewyrchu'r safonau llunio polisïau. Wrth wneud hynny, mae'r Cod yn ei gwneud yn ofynnol i asesiad o'r effaith ar y Gymraeg gael ei gynnal ar gyfer pob cynnig statudol. Rhaid cynnwys hwn fel rhan o'r ddogfen ymgynghori neu ei gyhoeddi ochr yn ochr â hi.

Cymraeg 2050

- 4.7 Mae'r Cod wedi cael ei ddiwygio i fod yn gyson â *Cymraeg 2050*, sef strategaeth Llywodraeth Cymru i greu miliwn o siaradwyr Cymraeg, a'r targedau a bennir yng Nghynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg 10 mlynedd pob awdurdod lleol sy'n cefnogi'r uchelgais honno. O ystyried pwysigrwydd y sector addysg yn ei gyfanrwydd o ran creu siaradwyr Cymraeg newydd, mae Llywodraeth Cymru yn disgwyl i'r broses o gynllunio a datblygu cynigion trefniadaeth ysgolion adlewyrchu ein huchelgeisiau yn *Cymraeg 2050* a chefnogi'r targedau yng Nghynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg yr awdurdod lleol.

Deddf Anghenion Dysgu Ychwanegol a'r Tribiwnlys Addysg (Cymru) 2018

- 4.8 Mae Deddf Anghenion Dysgu Ychwanegol a'r Tribiwnlys Addysg (Cymru) 2018 ("Deddf 2018") yn sefydlu'r system statudol yng Nghymru ar gyfer diwallu anghenion dysgu ychwanegol (ADY) plant a phobl ifanc (y system ADY). Mae'n disodli'r system ar gyfer diwallu anghenion addysgol

arbennig (AAA) plant mewn ysgolion ac anawsterau a/neu anableddau dysgu (ADD) mewn addysg bellach.

- 4.9 Cychwynnwyd gweithredu Deddf 2018 o 1 Medi 2021. Cafodd y system ADY ei chyflwyno fesul cam dros gyfnod o bedair blynedd hyd at haf 2025. Yn ystod y cyfnod hwn, roedd y system ADY yn gweithredu ochr yn ochr â'r system AAA.

Deddf Cwricwlwm ac Asesu (Cymru) 2021

- 4.10 Mae'r Cod wedi cael ei ddiwygio i fod yn gyson â Deddf Cwricwlwm ac Asesu (Cymru) 2021, sy'n darparu ar gyfer cyflwyno a datblygu'r Cwricwlwm i Gymru i ddysgwyr 3 i 16 oed yng Nghymru.

Deddf Addysg Drydyddol ac Ymchwil (Cymru) 2022

- 4.11 Sefydlodd Deddf Addysg Drydyddol ac Ymchwil (Cymru) 2022 ("Deddf 2022") y Comisiwn Addysg Drydyddol ac Ymchwil ("y Comisiwn" neu "Medr"). Y Comisiwn yw'r corff rheoleiddio sy'n gyfrifol am gyllido, goruchwyllo a rheoleiddio addysg drydyddol ac ymchwil yng Nghymru, gan gwmpasu addysg ôl-16, gan gynnwys darpariaeth chweched dosbarth ysgolion a gynhelir gan awdurdodau lleol. Mae ganddo swyddogaeth i sicrhau y darperir cyfleusterau priodol ar gyfer addysg bellach a hyfforddiant i ddysgwyr ôl-orfodol 16-19 oed ac i'w cyllido.
- 4.12 Gwnaeth Deddf 2022 y diwygiadau canlynol i Ddeddf 2013, mewn perthynas â threfniadaeth ysgolion. Cafodd pwerau Gweinidogion Cymru, o dan adrannau 71 i 76 o Ddeddf 2013, i ailstrwythuro addysg chweched dosbarth, eu dileu. Cafodd pennod 3A newydd ei mewnosod i Ran 3 o Ddeddf 2013 er mwyn galluogi'r Comisiwn i weithredu mewn ffordd fwy strategol, gan gynnig safbwynt ehangach ar ddarpariaeth chweched dosbarth ysgol a sicrhau y gall gefnogi dewis a chynnydd i ddysgwyr.
- 4.13 Mae awdurdodau lleol a chyrrff llywodraethu ysgolion sefydledig ac ysgolion gwirfoddol yn cadw eu swyddogaethau cyfredol mewn perthynas â chyflwyno cynigion ynglŷn â threfniadaeth chweched dosbarth ysgolion. Nid yw swyddogaethau'r Comisiwn yn arwain at golli unrhyw ddarpariaethau sy'n bodoli eisoes mewn perthynas â chyhoeddi cynigion, ymgynghori arnynt a'r gallu i'w gwrthwynebu ac mae darpariaethau arwyddocaol eraill yn Neddf 2013 yn dal i fod ar waith.
- 4.14 Mae'r Cod wedi cael ei ddiwygio i adlewyrchu'r newidiadau a wnaed i Ddeddf 2013 gan Ddeddf 2022 mewn perthynas â threfniadaeth ysgolion.

Newidiadau eraill i'r Cod

- 4.15 Mae newidiadau eraill i'r Cod yn cryfhau'r gofynion presennol. Er enghraifft, mae'r Cod yn gosod safon uchel ar gyfer ymgynghori, gan sicrhau bod pawb sydd â diddordeb yn cael cyfle i rannu eu sylwadau, a bod y sylwadau hynny'n cael eu hystyried. Mae'n ofynnol eisoes i

gynigwyr gyhoeddi dogfennau allweddol megis y ddogfen ymgynghori, adroddiad ymgynghori, hysbysiad statudol, adroddiad gwrthwynebu a hysbysiad penderfynu ar eu gwefan os oes ganddynt un.

- 4.16 Rydym wedi gosod gofyniad newydd ar gynigwyr i gyhoeddi'r dogfennau allweddol hyn ar wefan yr awdurdod lleol yn ogystal â'u gwefan eu hunain (os yn wahanol) ac wedi adolygu ac ymestyn y rhestr o bartïon â buddiant y mae'n rhaid rhoi gwybod iddynt bod y dogfennau hyn ar gael a'u bod yn gallu cael copi ar gais.
- 4.17 Rydym hefyd wedi ymestyn yr wybodaeth y mae'n rhaid ei chynnwys yn y ddogfen ymgynghori ac yn yr Asesiad o'r Effaith ar y Gymraeg, y mae'n rhaid eu cynnal bellach ar gyfer pob cynnig statudol. Y nod yw sicrhau bod yr Asesiad o'r Effaith ar y Gymraeg yn gadarn a bod y ddogfen ymgynghori a'r asesiad effaith yn cynnwys digon o wybodaeth i alluogi rhanddeiliaid i ddarparu ymateb gwybodus.
- 4.18 Rydym hefyd wedi egluro'r gofynion presennol yn y Cod lle'r oedd angen gwneud hynny, wedi gwella fformat y Cod er hwylustod ac wedi achub ar y cyfle i gywiro unrhyw wallau gramadegol neu argraffyddol.

Dyletswydd i ymgynghori

- 4.19 Yn unol ag adran 39 o Ddeddf 2013, rhaid i Weinidogion Cymru ymgynghori â'r personau canlynol ar ddrafft o'r Cod (neu God diwygiedig) cyn cyhoeddi neu ddiwygio Cod:
- pob awdurdod lleol,
 - corff llywodraethu pob ysgol a gynhelir,
 - Prif Arolygydd Ei Fawrhydi dros Addysg a Hyfforddiant yng Nghymru,
 - y Comisiwn Addysg Drydyddol ac Ymchwil (Medr),
 - unrhyw berson arall sy'n briodol ym marn Gweinidogion Cymru.
- 4.20 Cynhaliwyd ymgynghoriad cyhoeddus 12 wythnos ar y Cod diwygiedig drafft o 8 Tachwedd 2024 i 14 Chwefror 2025. Cyhoeddwyd yr ymgynghoriad ar wefan Llywodraeth Cymru ac ynghyd â'r ymgynghoreion statudol uchod, tynnwyd sylw rhanddeiliaid allweddol eraill ato gan gynnwys Comisiynydd Plant Cymru a'r undebau addysg.
- 4.21 Mae'r ddogfen ymgynghori ar gael yn: [Cod trefniadaeth ysgolion | LLYW.CYMRU](#)

5. Asesiad Effaith Rheoleiddiol (RIA)

- 5.1 Nid yw'r Cod yn is-ddeddfwriaeth a wneir drwy offeryn statudol ac felly mae y tu allan i'r diffiniad o is-ddeddfwriaeth Gymreig berthnasol fel y nodir yn adran 76(2)(b) o Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006 a 'Cod asesiad effaith rheoleiddiol Gweinidogion Cymru ar gyfer is-ddeddfwriaeth'. Am y

rheswm hwnnw, nid oes angen asesiad effaith rheoleiddiol.

- 5.2 Fodd bynnag, rydym wedi ystyried goblygiadau'r newidiadau a wnaed i'r Cod. Mae'r rhan fwyaf o'r newidiadau hyn yn gwneud diwygiadau ffeithiol er mwyn adlewyrchu deddfwriaeth neu i egluro'r gofynion presennol. Nid yw'r newidiadau hyn yn newid y polisi (na'i effaith) mewn unrhyw ffordd arwyddocaol, na'r ffordd mae'r polisi'n cael ei gymhwyso mewn sefyllfa benodol. Nid ydym yn ystyried bod y newidiadau hyn yn gosod beichiau ariannol ychwanegol ar awdurdodau lleol neu gynigwyr eraill.

6. Adolygiad ar ôl gweithredu

- 6.1 Bydd y Cod yn cael ei adolygu'n barhaus tra bydd mewn grym. Ein nod yw cynnal adolygiad llawn o'r Cod bob 5 mlynedd neu'n gynharach os oes angen. Fel rhan o hyn, byddwn yn parhau i gysylltu â Grŵp Darpariaeth Lleoedd Ysgolion Cymdeithas Cyfarwyddwyr Addysg Cymru sydd â chynrychiolaeth o bob awdurdod lleol.